

СТАНОВИЩЕ ЗА НАУЧЕН ТРУД ЗА ПРИДОБИВАНЕ НА НАУЧНАТА СТЕПЕН „ДОКТОР НА НАУКИТЕ“ В НБУ

От доцент доктор Елена Борисова Тарашева, Нов български университет, доктор по Математическа лингвистика, хабилитирана в направление 2.1. Филология, Дискурс на медиите

За кандидат за придобиване на научната степен Доктор на науките по професионално направление 2.1. “Филология. Теория и практика на превода“ доктор Велислава Райкова Стойкова.

1. Значимост на изследвания проблем в научно и научно-приложно отношение.

Научният труд се ангажира с оценка на три формални езикови теории (ФЕТ) за автоматична обработка и анализ на българския език при превод от/на няколко славянски и на английски език. Преглежда се представянето на няколко морфологични категории с фокус върху машинния превод.

Анализът на естествен език за целите на машинния превод е популярно направление в съвременното езикознание. Това е оправдано от гледна точка на нарасналото използване на машинно-подпомогнат превод. Същевременно изучаването на естествените езици се издига на ново ниво предвид социалните потребности от бърз, точен и адекватен превод не само на технически преводи, но и на обществено-политически и други жанрове текст. Погледът към направления в езикознанието, различни от структурната лингвистика – популярна през миналия век в много славянски страни и ползването на функционалната лингвистика, генеративизма, статистическите методи и формалните граматика в лингвистиката е необходим и навременен в българското езикознание.

Изследванията на ниво синтаксис във връзка с машинната обработка на език за българския език бележи едно сериозно нарастване през последните години, за разлика от погледа към морфологичната структура на лексиката. Ангажирането именно с категории, като множествено число, род и членуване е необходимо допълнение към съществуващите вече проекти.

Особено важна е практическата стойност на научния труд. Машинният превод отдавна не е „патерица“ за незнаещите езика, а широко използвано средство в преводаческата общност. Интензивното използване на машинен превод при документите на Европейската общност, ООН и други международни организации, за проектни изследвания, в медицината и други предполагат сериозно и отговорно отношение към тази опция за превод, подплатена с научни изследвания. Текстът, представен от кандидатката предлага именно такъв опит и с това заслужава висока оценка за практическата приложимост и за съвременното отношение към езикознанието.

Намирам за особено подходящо при машинен превод приложението на семантични мрежи. В работата той се използва при DATR между славянски езици, характерни с разширена лема на езиковите изрази във връзка с членуване, род и число на формите. Макар при прегледа на видовете машинен превод да се назовават експлицитно само двата стари метода - статистическия и основания на правила подход,

работата имплицитно съдържа и най-новият – невронни мрежи, който действително отчита морфологичната същност на лексикалните единици.

2. Обоснованост на целите и задачите в дисертационния труд.

Докторантката си поставя за задача да прецени формалното представяне на българския език с помощта на три езикови теории като ползва контрастивен анализ. Преценката за адекватното представяне на морфологичните форми на езиковите единици чрез формалните езикови теории, избрани в труда е нужна за целите на машинния превод. Такава преценка ползва езиковото знание от структурната лингвистика и го издига на ново ниво, както и обуславя съвременни приложения, каквото е машинният превод.

Смятам, че докторантката си е поставила амбициозни, но реалистични цели, обвързани с приложения, които намират широко използване в действителността, каквото е машинният превод, в основата на всички видове превод в днешно време. Избрала е подходящ научен подход за анализ на данните и вероятността анализът да доведе до добри резултати е много добра.

3. Съответствие между избраната методология и методика на изследване и поставената цел и задачи на дисертационния труд.

Избраният модел дава възможност на докторантката да съпостави как са представени различните морфологични категории в рамките на трите формални теории, с което се позволява практикуващите съответните нива на формализация да подберат този, който съответства най-добре на целите им. Съпоставката е многостранна, тъй като формалните теории работят с различни категории. Ползват се и различни езици за съпоставка: руски, полски, словашки, английски. С това анализът демонстрира ниво на висока абстракция и целенасоченост.

В голяма част от случаите резултатите от изследването оправдават предварителните хипотези, което демонстрира владее на методологията на ниво, съответно на изискванията на високата научна степен, която се защитава.

4. Научни и научно-приложни приноси на дисертационния труд (описание и оценка), включително наличие на оригинален принос в науката.

Като свой основен принос докторантката отчита направения от нея анализ на подходите за компютърен превод на български език. Разграничаването на видове преводна еквивалентност също заслужа висока оценка. Като приносен момент докторантката оценява компютъризирането на преценката на резултатите от машинния превод. Не бива да се забравя и създадения тренировъчен корпус от математически текстове за превод.

Сериозният подход към машинния превод и софтуерните продукти за създаването му, според мен, представляват първичният принос към разширяването на хоризонтите на лингвистиката и ориентирането и към важни практически проблеми в живота.

На разглеждането на морфологични категории във връзка с превода също не е обърнато достатъчно внимание в рамките на формалните граматика в настоящия момент. Така че намирам ориентацията на докторантката към тази тематика за приносна и особено нужна предвид същността на славянските езици и широкото приложение на флективни категории.

5. Преценка на публикациите по дисертационния труд: брой, характер на изданията, в които са публикувани.

Както изисква научната степен ДОКТОР НА НАУКИТЕ, кандидатката има сериозен брой публикации, повечето - в реферирани издания. В научната база данни Рисърч Гейт общият индекс на профила на кандидатката е 28.8 – висока стойност за хуманитарист, отбелязани са 73 цитирания на научни публикации. H-индекса на публикациите и в Скопус е 4, като за годините от 2018 до защитата на настоящия труд цитатите достигат своя връх. Двадесет и три статии са записани в престижната научна база данни Скопус, с което могат да се похвалят малко колеги от България.

6. Мнения, препоръки и бележки.

Назоваването на Скеч енджин „търсачка“ не отговаря на начина на представяне на продукта от създателите му. Той се нарича лингвистичен софтуерен продукт, или аналитичен инструмент, което отразява и неговата специфика: с негова помощ не просто се търсят срещания на избрани форми, той анализира колокати, честотности, взаимна информация, жанрови характеристики и други особености, поради което е добре да се ползва по-широкообхватен термин от „търсачка“.

Представянето на машинния превод като статистически и управляван от правила в настоящия момент е опростенческо и не отразява съвременните тенденции. Включително в Гугъл статистическият модел е заменен с този на невронните мрежи. Затова е необходимо на невронния модел да се отдели достойно място в изследването, още повече предвид семантичната насоченост на изследваните морфологични категории.

Формалната граматика на българския език на Осенова и Симов е спомената в библиографията, макар и бегло, както и автори като Паскалева, Людсканов, Легурска, Иванчев и др. Тяхната работа има пряко отношение към формалните граматика, превода и дигитализацията. Намирам за слабост обаче невключването на Коева в прегледа предвид сериозните опити, които тя прави по отношения на преводни продукти, формализация на езика и особено – на морфологичната структура на лексикона.

7. Заключение с ясно формулирана положителна или отрицателна оценка на дисертационния труд.

Отбелязаните тук слабости обаче са поправими и технически. Те не намаляват ценността на работата. Затова препоръчвам да се присъди научната степен ДОКТОР НА НАУКИТЕ на Велислава Стойкова.

Образец за структура на становище на научен труд за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ и научната степен „доктор на науките“ в НБУ

Приложение 5 към Наредба за развитието на академичния състав на НБУ

Дата.....15.09.2022

Подпис.....